

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

**Л. С. ПІХТОВНИКОВА
О. М. ГОНЧАРУК**

**АНГЛОМОВНА ПРОЗОВА БАЙКА:
ПРАГМАСТИЛІСТИЧНИЙ І ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТИ**

Монографія

Харків – 2016

УДК 811.111'42
ББК 81.2 Англ-9

Рецензенти:

Л. І. Бєлєхова – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету;

В. О. Самохіна – доктор філологічних наук, професор, зав. кафедри англійської філології ХНУ імені В. Н. Каразіна.

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 4 від 28.03.2016 року)*

П 35 Піхтовнікова Л. С. Англomовна прозова байка: прагмастилістичний і лінгвокогнітивний аспекти : монографія / Л. С. Піхтовнікова, О. М. Гончарук. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 176 с.

ISBN 978-966-285-202-8

У монографії досліджено англomовну прозову байку в єдності лінгвостилістичних, лінгвопрагматичних і лінгвокогнітивних аспектів. Системний підхід дозволив дослідити процес самоорганізації дискурсу англomовної прозової байки, виявити синергетичні засади прагмастилістичних характеристик байки, дослідити її композиційно-стилістичну і композиційно-мовленнєву структуру, стильові риси, образи-символи, концепти. Акцентовано увагу на специфіці концептуального представлення тематики байок у англomовних авторів. Досліджено текстові концепти байок та їх фреймову розгортку. Описано механізм створення сатиричних кодів та кодів іносказання в байці, а також мовленнєві стратегії, які базуються на цих кодах. Вперше для англomовної прозової байки визначено синергетичний механізм створення підтексту шляхом його поляризації із текстом.

Для наукової роботи філологів: викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів філологічних спеціальностей.

УДК 811.111'42
ББК 81.2 Англ - 9

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2016
© Піхтовнікова Л. С., Гончарук О. М., 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗОВОЇ БАЙКИ.....	19
1.1. Напрями й аспекти дослідження байки	19
1.2. Англomовна прозова байка як об'єкт лінгвістичних досліджень.....	24
1.3. Лінгвокогнітивний аспект дослідження англomовної прозової байки.....	26
1.3.1. Підходи до аналізу концептів, зокрема концептів байки у лінгвістиці.....	27
1.3.2. Текстові концепти: проблема трактування і визначення.....	30
1.4. Прагматичні аспекти дослідження англomовної прозової байки: функції, моделі комунікації, дискурсивні стратегії, коди.....	36
1.5. Лінгвостилістичні аспекти дослідження англomовної прозової байки у поєднанні з лінгвопрагматикою.....	48
1.5.1. Композиція тексту у лінгвостилістичному та прагматичному аспектах.....	50
1.5.2. Композиційно-мовленнєві форми як основа композиційно- стилістичного та прагматичного аналізу.....	55
1.5.3. Концепція стильових рис та її роль у прагмастилістичному аналізі художнього дискурсу.....	58
Висновки до першого розділу.....	62

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗОВОЇ БАЙКИ У ПРАГМАСТИЛІСТИЧНОМУ І КОГНІТИВНОМУ АСПЕКТАХ	67
2.1. Комплексний підхід до дослідження англomовної прозової байки....	67
2.2. Методика лінгвокогнітивного аналізу англomовної прозової байки.....	70
2.3. Лінгвопрагматичний аспект дискурсу байки: методика дослідження мовленнєвих стратегій і кодів байки.....	76
2.4. Методика лінгвостилістичних досліджень англomовної прозової байки.....	78
Висновки до другого розділу.....	79
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗОВОЇ БАЙКИ.....	83
3.1. Концептуальний механізм створення образу-символу в англomовній прозовій байці	83
3.2. Текстові концепти англomовної прозової байки та їхнє фреймове представлення.....	88
3.3. Композиційно-стилістична і лексико-стилістична реалізація когнітивних операцій у англomовній прозовій байці	100
Висновки до третього розділу.....	110
РОЗДІЛ 4. КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ТА ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗОВОЇ БАЙКИ.....	116
4.1. Функції англomовної прозової байки у прагматичному аспекті та їх роль у реалізації мовленнєвих стратегій у дискурсі англomовної прозової байки.....	118
4.2. Мовленнєві стратегії та авторські коди англomовної прозової байки	124
4.2.1. Реалізація кодів іносказання в англomовній прозовій байці ...	124

4.2.2. Сатиричний код у дискурсі англomовної прозової байки.....	132
4.2.3. Мовленнєві стратегії і упізнавання байки як типу тексту і дискурсу.....	139
4.3. Композиційно-стилістична структура англomовної прозової байки..	142
4.4. Композиційно-мовленнєва структура англomовної прозової байки...	148
4.5. Стилєві риси англomовної прозової байки: виокремлення і загальна характеристика.....	156
4.6. Інтерпретаційний опис мовленнєвої реалізації стилєвих рис та їх ієрархічність у англomовній прозовій байці.....	159
4.7. Прагмастилістичні характеристики дискурсу англomовної прозової байки у синергетичному аспекті.....	169
Висновки до четвертого розділу.....	181
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	195
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	230
ДОДАТОК.....	231

ПЕРЕДМОВА

Монографія підготовлена за матеріалами кандидатської дисертації О. М. Гончарука «Англомовна прозова байка: прагмастилістичний та лінгвокогнітивний аспекти» (захист – в Херсонському державному університеті, 2012 р.). Праця присвячена дослідженню англомовної прозової байки у взаємозв'язку стилістичного, прагматичного і когнітивного аспектів з урахуванням синергетичних характеристик байки. Інтерес авторів до обраної теми дослідження мотивовано важливою роллю байки у соціокультурному континуумі суспільства, недостатнім вивченням цього жанру з точки зору лінгвістики.

Робота побудована таким чином, щоб дати системну відповідь на кілька основних питань щодо лінгвістики англомовної прозової байки. Прагматична модель байки стосується сатиричного коду та коду іносказання, механізм створення яких детально вивчено в роботі. Опис мовленнєвих стратегій, концептів байки та їхніх фреймових схем, у яких виявляється механізм створення комічного, виявляє зв'язок прагматичного та когнітивного аспектів байки. Дослідження композиційної структури та стильових рис байки стають основою для прагматичних і когнітивних студій.

Надано опис когнітивного механізму створення образу-символу байки, а також проведено аналіз когнітивних операцій та їх реалізації у англомовній байці. Розроблено синергетичний аспект створення дискурсу байки. На мовленнєвому рівні механізм самоорганізації смислу байки полягає у конкурентній взаємодії актуального членування тексту і надфразової єдності та їх поляризації як протиставлення фактуальної інформації в тексті та підтекстової інформації.

Мій інтерес до байки як теми дослідження зародився багато років тому завдяки моєму науковому керівнику, а згодом, і консультанту, – Генріху Вільгельмовичу Ейгеру, доктору філологічних наук, професору, який багато років працював на факультеті іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, а нині живе в Німеччині. Моя

кандидатська дисертація була присвячена дослідженню композиції як стилістичного феномену у системному аспекті на матеріалі текстів німецької віршованої байки 18-го сторіччя; в докторській дисертації досліджено основні етапи стилістичної еволюції німецькомовної байки всього періоду її історії з урахуванням сучасної байки у синергетичному аспекті, головні стильові архетипи німецької та української байки у порівняльному аспекті (захисти – відповідно 1992р., 2000 р.). Синергетичний підхід формувався як природне продовження системного підходу до дослідження композиції тексту байки у кандидатській дисертації. В 2008 р. за матеріалами докторської дисертації у більш розширеному вигляді опубліковано також монографію німецькою мовою у Німеччині як результат моїх стажувань в університеті Ерланген-Нюрнберг під керівництвом професора Герхарда Коллера, куратора українських германістів від ДААД.

Байка – унікальний малий жанр, який включає в себе всі основні елементи епічних жанрів, у тому числі більш розгорнутих. Як суспільно значущий жанр вона містить в собі ємні моделі соціальної поведінки людини, вона є «присудком до багатьох підметів» за О. А. Потебнею. Глибокі роздуми про роль та сутність байки знаходимо у психолога Л. С. Виготського, філософа Гегеля; в текстах, подібних байці, відображені уявлення про майбутнє (Ф. Кривін, Ст. Лем, І. Варшавський). Байка має універсальні типи композиції, а її еволюція протягом багатьох сторіч виявляє спільні синергетичні риси у різних народів: розвиток типів композиції та образу-символу байки практично схожий в українській, російській, німецькій, англійській байках. Універсальним є також процес метафоризації у байці, феномен розгорнутої метафори, яка, власне, є основою її текстобудови і яка може досліджуватись на рівні метаметафори. Унікальною є синергія байки, яка все ж відбувається попри те, що на усіх рівнях композиції, мовлення і прагматики байка базується майже виключно на опозиціях, зокрема на полярних стильових рисах. Саме тому дуже перспективним є дослідження

самоорганізації тексту байки, її смислу і потенціального впливу на адресата усіх часів шляхом непрямого діалогізму, непрямой комунікації.

Слід враховувати і лінгводидактичну значущість байки поряд з іншими малими формами, Численні праці лінгвістів і педагогів Німеччини свідчать про те, що цей аспект є дуже важливим і реалізованим у науковій та педагогічній сфері діяльності в Німеччині. На жаль, в Україні цей напрям не є розвиненим.

Впродовж сторіч байка переживала періоди стагнації і навіть занепаду, але знову незмінно відроджувалась, зберігаючи традиційні риси і водночас зазнаючи інновацій. Сьогодення з його бурхливими протиріччями, інформаційним та технологічним тиском знов кличе до створення актуальних талановитих байок, у яких буде відображено всі болючі проблеми суспільства, а іносказання в змозі подолати будь-які фільтри цензури.

Отже, перспективи дослідження байки кожної літератури є дуже значними. Сподіваюсь, що в продовження попередніх розвідок як віршованої, так і прозової байки ця праця пропонує досить могутню базу і відкриває нові перспективи для подальших студій.

Лідія Піхтовнікова

Висловлюємо щире подяку всім, хто підтримував нас під час захисту дисертації та підготовки монографії до друку: голові спеціалізованої вченої ради у Херсонському державному університеті професору Л. І. Белеховій; декану факультету іноземних мов професору В. Г. Пасинок, зам. декана доценту П. Т. Гусевій, зам. декана з наукової роботи доценту Н. А. Оніщенко, зав. кафедри англійської філології професору В. О. Самохіній, зав. кафедри німецької філології та перекладу доценту В. П. Кривенку Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна; зав. кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Запорізького національного

університету професору Ю. А. Зацному; професору кафедри германської філології Сумського державного університету С. О. Швачко; зав. кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ професору В. А. Греченку; професору Харківського національного університету внутрішніх справ М. М. Зацеркляному; доценту кафедри перекладознавства та прикладної лінгвістики Херсонського державного університету Ю. Л. Главацькій; зав. кафедри перекладу Приазовського державного технічного університету доценту Г. В. Висоцькій.

Лідія Піхтовнікова

Олег Гончарук

Квітень 2016 р.

ВСТУП

На сьогодні одним із напрямів, який інтенсивно розроблюється науковцями, є дослідження текстів малих форм. У лінгвостилістичному, типологічному, прагматичному та когнітивному аспектах досліджувались такі жанри: афоризм [Манякіна 1980], оповідання [Канакова 1990], епіграма [Перлина 1995], анекдот, жарт, мікрогумореска [Гонтар 1995, Карасик 1997, Самохіна 2008, Sawtschenko 2000], байка і притча [Піхтовнікова 1992, 1999, 2000, Піхтовнікова 2002, Рыжкова 2000, Главацька 2008, Pichtownikowa 2008], казка [Сотнікова 1997, Кобякова 2009], народні прикмети [Ейгер, Піхтовнікова 2002, 2003], американське коротке оповідання [Шонь 2003], приклад [Жук 2004], гумористичний вірш [Дук 2007], шванк [Мукатаєва 2008], загадка [Мамедова 2008, Швачко 2009], реклама [Малишенко 2010, Самарина 2010], глоса [Павлик 2012] та інші.

Байка як тип тексту та дискурсу володіє унікальними властивостями. Іноказання, закладене в ній, створює художні образи, які стають символами негативних соціальних явищ і людських рис. Завдяки іноказанню семантична ємність образів-символів настільки значна, що байка стає «присудком до багатьох підметів» [Потебня 1976, с. 470, 484]. Вивчення лінгвістичної сутності байки у вітчизняній і зарубіжній філології далеке до свого завершення. До теперішнього часу розроблялись такі філологічні, у тому числі лінгвістичні та стилістичні, аспекти в дослідженні прозової та віршованої байки: літературознавчий, поетичний [Маслович 1816, Виндт 1927, Гаспаров 1968, 1971, Нестеренко 1998, Jedrzejko 1996, Noel 1975, Quilligan 1979]; поетичний на основі семантичного аналізу [Потебня 1976]; лінгвостилістичний, у тому числі композиційно-стилістичний [Анненкова 1977, Піхтовнікова 1992, 1999, 2000, Даниленко 1995, Полуянова 2001, Silman 1969, Riesel 1974]; типологічний [Анненкова 1977, Піхтовнікова 1992, 1999, 2000, Главацька 2008]; синергетичний на тлі лінгвостилістичного й

лінгвопоетичного та літературно-еволюційного напрямів [Піхтовнікова 1999, 2000, 2011 (1, 2), Піхтовнікова 2009, Pichtownikowa 2008, 2011]; когнітивний на тлі композиційно-сміслового аналізу та категорії комічного [Главацька 2008]; психолінгвістичний [Выготский 1986]; лінгводидактичний паралельно з лінгвостилістичною інтерпретацією тексту та застосуванням до навчально-педагогічної, філософської, психологічної, соціальної, теологічної, медитативної та інших сфер [Піхтовнікова 2000, 2009, 2011, Піхтовнікова 1991, 2001, Blottendorf 2003, Calvert 2000, 2005, Dithmar 2002, Eschbach 1972, Fischer 1997, Hintersberger 1998, Hoberman 2010, Hofen 1985, Hoffmann 2007, Hohmann 1999, Högler 2005, Ide 1977, Jahn 2000, Koch 1973, Kraus 1995, Luth / Müller 2001, Matzkowski 2005, Mecklenburg 1996, Payrhuber 1984, Pichtownikowa 1998, 2000, Piquemal 2004, Poser 1980, Schäfer 1955, Seyler 1994, Tang 2004, Wilkening 2007]; дослідження байки як дискурсу [Піхтовнікова 2011, 2012].

Відсутність системних лінгвістичних досліджень, що створюють зв'язок когнітивного, прагматичного та стилістичного аспектів, особливо помітна в роботах з лінгвістики англомовної байки. Окремим питанням вивчення англомовної байки присвячено нечисленні змістовні роботи фрагментарного характеру, які не можуть скласти суцільне враження про байку як про тип тексту та дискурсу, такі, наприклад, як [Тремасова 1979, Рыжкова 2000 (1), 2000 (2), 2005, Тараненко 2003, Дмитренко 2003].

Відоме нам фундаментальне дослідження англомовної байки [Главацька 2008] присвячено перш за все когнітивному аспекту байки, який розглянуто переважно у рамках комічного. Цінність роботи в тому, що в ній уперше звертається увага на когнітивні витoki утворення комічного на матеріалі англомовної байки. Уперше також впроваджено фреймовий аналіз концептів байки, що відкриває нову сторінку когнітивних досліджень малих сатиричних форм. Однак залишається відкритим завдання системного дослідження лінгвістичних аспектів (лінгвостилістичного, у тому числі композиційно-

стилістичного, а також когнітивного, прагматичного і синергетичного) та конкретних механізмів їх реалізації.

Актуальність теми обумовлена загальною спрямованістю лінгвістики на комплексне вивчення когнітивно-прагматичних і лінгвостилістичних досліджень текстів малих форм, роллю сатиричних текстів і дискурсів з іносказанням у мовній картині світу. У низці малих сатиричних форм байка посідає ключову позицію, що дозволяє розробити стратегію лінгвістичних досліджень, яка є актуальною для багатьох сатиричних дискурсів.

Мета дослідження полягає у виявленні лінгвостилістичних, когнітивних, прагматичних особливостей англomовної прозової байки з урахуванням синергетичного аспекту. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- виявити лінгвістичні характеристики англomовної прозової байки як типу тексту й дискурсу, її місце у мовній картині світу;
- розробити методику комплексного аналізу англomовної прозової байки в лінгвостилістичному, лінгвопрагматичному, лінгвосинергетичному та лінгвокогнітивному аспектах;
- визначити композиційно-стилістичну та композиційно-мовленнєву структури англomовної прозової байки;
- вивести й описати типові стильові риси англomовної прозової байки;
- розробити методику опису образів-символів і основних текстових концептів англomовної прозової байки, реконструювати їхні фрейми;
- виокремити прагматичні функції, авторські коди й мовленнєві стратегії англomовної прозової байки та визначити їх зв'язок;
- установити лінгвістичний статус дискурсу англomовної прозової байки в синергетичному аспекті.

Об'єктом дослідження є англomовна прозова байка як тип тексту й дискурсу.

Предмет дослідження – лінгвостилістичні, у тому числі композиційно-стилістичні, а також лінгвопрагматичні, лінгвокогнітивні та лінгвосинергетичні характеристики байки.

Матеріалом дослідження слугували тексти 907 англomовних прозових байок авторів XIX–XX століть Дж. Тербера, А. Бірса, Т. Карлайла, У. Сарояна, А. Лоубела, Е. Фрідмана (*J. Thurber, A. Bierce, T. Carlyle, W. Saroyan, A. Lobel, E. Friedman*) загальним обсягом 1076 сторінок. Ілюстративний корпус монографії складається із 180 текстів англomовних прозових байок.

Теоретико-методологічну базу дослідження формують лінгвістичні концепції художнього тексту й дискурсу, серед яких переважають такі: концепція композиції у лінгвостилістичному аспекті [Анненкова 1977, Пихтовникова 1992, 2000, 2008], концепція стильових рис [Ризель 1961, Анненкова 1977, Пихтовникова 1992, Піхтовнікова 1999, 2000, Pichtownikowa 2008], теорія композиційно-мовленнєвих форм [Бессмертная 1972, Брандес 1990, Іваненко 2010], теорія мовленнєвої стратегії [Арутюнова 1981, Безугла 2007, Фролова 2009], теорія кодування в художніх текстах [Арнольд 1990, Селіванова 2006], концепція дискурсу як когнітивно-комунікативного феномена [Шевченко, Морозова 2005, Мартинюк 2005, Приходько 2008], теорія когнітивних операцій у дискурсі [Белєхова 2004, Жаботинская 2009], теорія текстових та художніх концептів [Кагановська 2002, 2003, 2009, Карасик 2004, 2005, Ніконова 2006, Слышкин 2004, Рожков 2007, Приходько 2008], синергетична концепція дискурсу [Піхтовнікова 2005, 2011, Пихтовникова 2009].

Методи дослідження. У роботі використано методи лінгвопрагматичного, лінгвокогнітивного, лінгвостилістичного та синергетичного аналізу: композиційно-стилістичний (для виокремлення типів композиційних структур, композиційно-мовленнєвих форм і опису стильових рис англomовної прозової байки), контекстуально-інтерпретаційний (для лінгвокогнітивної інтерпретації текстів і виокремлення концептів), метод когнітивно-семантичного аналізу (для концептуального аналізу текстів

англомовної прозової байки, для побудови фреймів концептів), системно-синергетичний (для визначення факторів самоорганізації дискурсу англомовної прозової байки).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше досліджена взаємодія лінгвокогнітивних, лінгвопрагматичних, лінгвостилістичних і синергетичних факторів дискурсу англомовної прозової байки; вперше на матеріалі англомовної прозової байки описано механізм створення образу-символу в когнітивному аспекті; структуру авторського сатиричного коду застосовано до англомовної прозової байки; проаналізовано функціонування коду іносказання, а також мовленнєві стратегії дискурсу англомовної прозової байки; розроблено фрейми текстових концептів англомовної прозової байки. Вперше для англомовної прозової байки визначено синергетичний механізм створення підтексту шляхом його поляризації із текстом.

Наукову новизну отриманих результатів можна узагальнити в таких положеннях:

1. Текстові концепти, що представляють когнітивний аспект дискурсу англомовної прозової байки, відображають її основні смисли. Фреймова структура як адекватне відображення текстових концептів англомовної прозової байки включає атрибути концепту, їх значення і джерела знань про значення, що дозволяє визначити онтологію кожного концепту. Фреймове моделювання концепту виявляє смислову несумісність його атрибутів, яка створює сатиричний підтекст, що є характерною ознакою англомовної прозової байки.

2. Механізм створення образу-символу у когнітивному аспекті полягає в тому, що конвенціональні характеристики персонажів англомовної прозової байки за допомогою розгорнутої метафори-алегорії ототожнюються з характеристиками об'єкта осміяння. У такий спосіб персонажі й об'єкт осміяння поєднуються у єдиному змістовому полі. При цьому виникає подвійна метонімія: персонаж позначається певними своїми властивостями, зображеними лінгвальними (лінгвостилістичними) засобами, натомість об'єкт

осміяння ототожнюється з властивостями, які створюються алегорією. У результаті, метонімія позначає комічно зображений об'єкт, надає символічності метафорі-алегорії.

3. Код іносказання, на якому базується дискурсивна стратегія байки, функціонує у такий спосіб, що об'єкт іносказання (об'єкт висміювання) заміщується персонажем з його конвенціональними негативними характеристиками; розшифровка коду відбувається в процесі сприйняття адресатом образу-символу, складові якого відноситься як до персонажа, так і до об'єкту іносказання. Символічна складова при цьому міститься в структурі знань про персонаж.

4. Сатиричний код в англійській прозовій байці містить в собі: об'єкт або явище із внутрішніми протиріччями, що складають основу комічного; точку розбіжності смислів і оцінок, які персонажі надають об'єктам, явищам і подіям в сюжеті; актуальність цих смислів і оцінок для персонажів; неактуальність (дистанційність) смислів і оцінок персонажів для читача, котра надає комічності смислам і оцінкам. Точка розбіжності смислів і оцінок в байці виражена вербальним або невербальним індикатором фокусування. Реалізація сатиричного коду в англійській прозовій байці має специфіку, що базується на використанні конвенціональних негативних характеристик персонажів. Ці характеристики імпліцитно або експліцитно обґрунтовують ставлення персонажа до явищ і подій в сюжеті, їх актуальність для персонажа.

5. Для англійської прозової байки є характерними такі стильові риси: сатиричність, епічність, експресивність, стислість / розгорнутість, інтертекстуальність, статичність / динамічність, монологічність / діалогічність, абстрактність, інтелектуальність, дистанційність плану вираження і плану змісту. Стильові риси складають певну ієрархію, яка характеризує стиль англійської прозової байки як переважно епічно-оповідальний, що тяжіє до стислості, та помірно-експресивний із прихованою сатирою. Англійській прозовій байці характерні риси інтелектуальності, відносної абстрактності, автономії плану змісту і плану вираження,

інтертекстуальності. Експліцитна присутність стильової риси «дидактичність» знижує сатиричний ефект.

б. У синергетичному аспекті дискурс англomовної прозової байки самоорганізується шляхом поляризації тексту й підтексту. Сатиричний підтекст утворюється завдяки метафорі-алегорії й розбіжності смислів, які надають усі учасники дискурсу подіям, що описуються в тексті. В англomовній прозовій байці поляризація тексту і підтексту реалізується у протистоянні актуального членування тексту і надфразової єдності, які наповнюють мовленнєву стратегію байки для створення сатиричного коду і коду іносказання.

У сучасній лінгвістиці існує стійка тенденція до розгляду у взаємній обумовленості стилістичних і прагматичних характеристик типів тексту і дискурсу. Про це свідчить низка зарубіжних та українських робіт [Азнаурова 1987; Волков 1991; Тюленев 2000; Максименко 2005; Піхтовнікова 2007, 2009, 2010; Гончарук 2012; Яремчук 2013; Пільгуй 2014; Суддя 2014; Богатирьова 2014 та ін.]. Стилiстичні засоби обираються для реалізації відповідних прагматичних завдань тексту, та водночас кожен стилістичний аспект тексту обов'язково має прагматичну мету. Єдність розгляду створює підстави для виокремлення в таких дослідженнях прагмастилiстичного аспекту, а ширше – існування прагмастилiстичної парадигми. Це виправдовує наш вибір назви одного із напрямів дослідження – прагмастилiстичний, що експлікує об'єктивно існуючу нерозривну єдність прагматичного і стилістичного векторів у лінгвістиці.

Нерозривна єдність стилістики і прагматики проявляється в декількох напрямках. Цілі тексту та дискурсу обумовлюють вживання стилістичних засобів для вираження інтенцій у характерній для типу тексту манері. У виборі мовно-стилiстичних засобів, у їх комбінації реалізується авторський задум, який в обумовленому смислі може ототожнюватись з дискурсивною стратегією. Авторський задум являє собою ієрархічну систему: первинний задум, тобто ідея і тема; певний порядок розташування мікротем і складових

ідеї (це структурно-семантична організація тексту); вибір мовленнєвих форм, засобів виразності (це рівень словесного стилю). Прагматика авторського задуму (вибір мовленнєвих стратегій, моделей спілкування з адресатом, кодів для передачі смислу) реалізується в текстах мовно-стилістичними засобами (композиційно-стилістичною структурою тексту, особливою лексикою і фразеологією, синтаксисом, фігурами мовлення, засобами парадигматичного і синтагматичного зв'язку). При цьому очевидно, що стиль орієнтує адресата на смисли дискурсу за рахунок того, що демонструє йому очікувані зразки вираження смислу.

Вищесказане виправдовує вибір прагмастилістичного вектору в нашому дослідженні.

Теоретичне значення роботи полягає у створенні системного підходу до лінгвістичних досліджень тексту й дискурсу прозової байки, в тому числі англійської. Розгляд тексту й дискурсу англійської прозової байки у єдності лінгвокогнітивних, лінгвопрагматичних, лінгвостилістичних аспектів розширює розуміння зв'язку когнітивного рівня зі стилістичним і прагматичним змістом. Ці аспекти складають також базу, яка дозволяє вивчити процес самоорганізації дискурсу англійської прозової байки. Результати дослідження є внеском у прагмастилістику та когнітивні розробки у лінгвістиці малих сатиричних форм, а також у теорію їх самоорганізації.

Практична цінність отриманих результатів визначається можливістю їх використання у лекційних курсах зі стилістики англійської мови (розділи «Стилїстика тексту», «Мовні засоби експресивності»), у спецкурсі з лінгвопрагматики «Художній текст у комунікативно-прагматичному аспекті», теорії і практиці інтерпретації тексту, у синергетичних дослідженнях різних типів дискурсу, а також у наукових роботах студентів і аспірантів.

Структура монографії. Монографія складається із вступу, чотирьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу, додатку.

У вступі обґрунтовано вибір теми, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано його мету та завдання, розкрито актуальність, новизну, теоретичне та практичне значення роботи, визначено лінгвістичні концепції, які складають теоретико-методологічну базу досліджень.

У розділі 1 «Теоретичні засади дослідження англомовної прозової байки» проведене теоретичне обґрунтування дослідження, яке враховує стан лінгвістичних досліджень обраної теми, виокремлено підходи до вивчення лінгвокогнітивного аспекту байки, включаючи підходи до дослідження її концептів. Визначено й описано прагматичні аспекти дослідження байки: дискурсивні стратегії, коди та моделі комунікації цього типу дискурсу. Лінгвостилістичний аспект дослідження включає вивчення особливості композиції, композиційно-мовленнєвих форм і стильових рис байки, а також прагматичної ролі цих складових.

У розділі 2 «Методика комплексного дослідження англомовної прозової байки у прагматистичному і когнітивному аспектах» описано наукові підходи до комплексного вивчення байки, розроблено методику дослідження текстових концептів, мовленнєвих стратегій і кодів байки, методику лінгвостилістичних досліджень. Розроблено підходи, які дозволяють поєднати лінгвістичні аспекти байки в єдину систему.

У розділі 3 «Лінгвокогнітивні характеристики англомовної прозової байки» уточнено поняття текстових концептів байки, розроблено їх фрейми, які враховують основні атрибути концепту й джерела знань про значення атрибутів. Розкрито механізми утворення образу-символу байки у когнітивному аспекті. Структура концептів і образів-символів байки розглянута з точки зору композиційно-стилістичної та лексико-стилістичної реалізації когнітивних операцій.

У розділі 4 «Комунікативно-прагматичні та лінгвостилістичні характеристики англомовної прозової байки» вивчено прагматичні функції англомовної прозової байки, їх взаємозв'язок з мовленнєвими стратегіями дискурсу байки. Досліджено лінгвокультурні коди, які лежать в основі

мовленнєвих стратегій: сатиричний код і код іносказання, що утворює алегорію байки. Досліджена композиційно-стилістична та композиційно-мовленнєва структура, композиційно-мовленнєві форми англомовної прозової байки, виокремлено її основні типи композиційної структури, прояв типових стильових рис на мовленнєвому рівні. Дискурс англомовної прозової байки розглянуто в синергетичному аспекті; вивчено фактори самоорганізації, визначено суть параметру порядку в мовленнєвих стратегіях, який підпорядковує алегорії підтекст байки за допомогою лінгвокультурних кодів.

У загальних висновках представлено основні результати дослідження, сформульовано лінгвостилістичну, лінгвопрагматичну, лінгвокогнітивну та синергетичну парадигми дослідження англомовної прозової байки, а також визначено перспективи подальших досліджень, що розвивають тему монографії.